

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

THE PROBLEM OF THE FUTURE TEACHERS' READINESS TO WORK WITH GIFTED STUDENT YOUTH

Стаття присвячена одній з важливих та актуальних проблем готовності майбутнього викладача до роботи з обдарованою студентською молоддю. Окреслено, що готовність майбутнього викладача до здійснення педагогічної підтримки включає важливі складові. Встановлено, що готовність майбутнього викладача до роботи з інтелектуально обдарованою студентською молоддю становить не лише дане знання саме по собі, а й уміння взаємодіяти з інтелектуально обдарованими студентами у формі мотивуючого, коригувального та розвиваючого напрямку діяльності.

Зокрема, розкривається сутність поняття готовності майбутнього викладача до роботи з інтелектуально обдарованою студентською молоддю, під яким ми розуміємо інтегральну особистісно-професійну освіту, що включає поло настанову на виявлення та розвиток інтелектуальної обдарованості у здобувачів, корекцію поведінкових проблем студентської молоді з орієнтацією їх на самостійний пошук вирішення життєвих суперечностей та грамотний професійний вибір. Представлено компоненти готовності, які реалізуються на двох рівнях: особистісному та професійному. Причому ці компоненти включені у провідні фактори готовності педагога – це безпосередньо педагогічна підтримка та інтелектуальна обдарованість студентів що відображаються на особистісному та професійному рівнях і є єдністю мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового, когнітивного та діяльнісного аспектів. Визначено, що базовим компонентом особистісної готовності майбутнього вчителя до здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованих студентів є мотиваційний компонент, та не менш важливі – емоційний, діяльнісний та когнітивний, які тісно взаємопов'язані один з одним і розглядаються в нерозривній єдності, утворюючи особистісний та професійний рівні готовності майбутнього педагога до здійснення педагогічної підтримки здобувачів з інтелектуальною обдарованістю.

Ключові слова: готовність майбутнього викладача, обдарована студентська молодь, інтелектуально обдарована студентська молодь педагогічна підтримка.

The article is devoted to one of the important and urgent problems of the future teacher's readiness to work with gifted student youth. It is outlined that the future teacher's readiness to provide pedagogical support includes important components. It has been established that the readiness of the future teacher to work with intellectually gifted student youth is not only this knowledge in itself, but also the ability to interact with intellectually gifted students in the form of a motivating, corrective and developing direction of activity. In particular, the essence of the concept of the readiness of the future teacher to work with intellectually gifted student youth is revealed, by which we understand integrated personal and professional education, which includes guidance on the identification and development of intellectual giftedness in students, correction of behavioral problems of student youth with orientation to their independent search solving life contradictions and competent professional choice. Preparedness components are presented, which are implemented on two levels: personal and professional. Moreover, these components are included in the leading factors of the teacher's readiness – this is directly the pedagogical support and intellectual giftedness of students that are reflected on the personal and professional levels and are the unity of motivational-value, emotional-volitional, cognitive and activity aspects. It was determined that the basic component of the future teacher's personal readiness to provide pedagogical support to intellectually gifted students is the motivational component, and no less important – emotional, activity and cognitive, which are closely interconnected and considered in an inseparable unity, forming a personal and professional level the readiness of the future teacher to provide pedagogical support for students with intellectual giftedness.

Key words: readiness of the future teacher, gifted student youth, intellectually gifted student youth, pedagogical support.

УДК 519

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.21>

Савченко Н.В.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри педагогіки

та освітнього менеджменту

Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції розвитку освіти. Особистість педагога займає ключову позицію в освітньому просторі. Його професійна діяльність спрямована на безперервність та гуманізацію навчання, розвиток творчих здібностей здобувачів вищої освіти, розширення кругозору студентської молоді. Література відіграє сутнісну роль у задоволенні духовних запитів й естетичних потреб, розвитку літературно-творчих здібностей та обдарувань особистості, створенні умов для її постійного творчого зростання.

В Україні прийнято цілу низку законів та програм (зокрема Закон України «Про освіту», Національна програма Діти України», Програма розвитку обдарованих дітей та молоді, Укази Президента України про підтримку обдарованих дітей, Концепція державної програми роботи з обдарованою молоддю та інші), спрямовані на відтворення інтелектуального потенціалу нації; забезпечення умов саморозвитку кожної особистості; підготовку молоді до інтеграції у світовий освітній простір; створення загальнодержавної мережі навчальних закладів для обдарованої молоді.

Реалізація цих положень потребує формування цілісної загальнодержавної системи виявлення та підтримки обдарованої студентської молоді; розвитку та реалізації її здібностей; стимулювання творчої діяльності, здобувачів вищої освіти, викладачів ЗВО; активізації навчально-пізнавальної діяльності молоді; формування резерву для вступу до ЗВО, магістратури та аспірантури; забезпечення підготовки наукових, педагогічних та науково-технічних кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми готовності педагога до фахової діяльності дозволив визначити основні напрямки дослідження, одним з найбільш актуальних нині аспектів у професійній підготовці педагога є формування його готовності до роботи з обдарованою студентською молоддю. Переконливим доказом цього є цілий ряд досліджень, присвячених вищезазначеному питанню: О. Антонової, В. Бажанюк, Г. Голубової, В. Демченка, Н. Довгань, Н. Завгородньої, Т. Зорочкіної, Ю. Клименюк, І. Любовецької, Л. Мерви, С. Роціної, В. Фадєєва, М. Федорова, О. Хлівної, М. Шемуди та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на значний інтерес учених до цього питання, проблема формування готовності майбутніх викладачів до роботи з обдарованою студентською молоддю в педагогічній теорії та практиці розроблена недостатньо.

Мета статті. Узагальнити дані літературних джерел з проблеми формування готовності майбутніх викладачів до роботи зі студентською молоддю.

Виклад основного матеріалу. Термін готовність інтерпретується як стан особистості та як згода на вчинення певної дії [2]. Про готовність також говорять як певну рішучість у виконання дій і сформованості знань, умінь та навичок, необхідних для тієї чи іншої дії; як прагнення, бажання, встановлення [1]. В окремих джерелах готовність тлумачиться як умова успішного виконання діяльності, виборча активність, яка спрямовує, налаштовує організм на майбутню діяльність [4]. Наведені визначення дають підстави встановити нерозривний зв'язок понять «готовність», «дія», «діяльність». Разом з тим, особливо виділяється поняття «готовність до дії».

Готовність до дії, згідно з словником практичного психолога, – це установка, спрямована виконання певного дії. Причому в даному визначенні розкривається сутність цього поняття, зокрема, зазначається, що для готовності характерна наявність певних знань, умінь, навичок. Сюди також включається і прагнення протидії у разі виникнення перешкод. Також відзначається смисловий компонент поняття як приписування дії певного особистісного змісту. Вона реалізується за

рахунок нейродинамічної сформованості, фізичної підготовленості та психологічних факторів, що становлять готовність [6, 7].

Готовність майбутнього викладача до здійснення педагогічної підтримки, на нашу думку, включає кілька складових. Якщо розглядати готовність з позиції стану, то це має бути певна установка, причому позитивна установка на здійснення педагогічної підтримки. Недарма, за твердженням Т. Бабійчук педагог у цій технології є фасилітатором, тобто ініціатором осмисленого та самостійного вчення студентської молоді [3]. Такий вчитель, за визначенням, може бути негативно налаштований на дану діяльність. У зв'язку з цим можна виділити мотивацію педагога на реалізацію педагогічної підтримки студентської молоді.

Здійснюючи педагогічну підтримку, важливо розуміти її сутність та на відміну від інших освітніх технологій. Дане міркування нашою думкою про виділення когнітивної складової педагогічної підтримки.

Водночас технологія педагогічної підтримки базується на принципі гуманістичного підходу до особистості, саме поняття підтримки говорить про деякий емоційний компонент. Емоційно холодний педагог, орієнтований лише на дистанційну подачу навчального матеріалу і уникає особистої взаємодії з учнями, за визначенням, не може бути фасилітатором. Це вказує на важливість емоційної складової готовності майбутнього педагога до здійснення педагогічної підтримки.

У зв'язку з цим вважаємо, що до готовності майбутнього викладача до здійснення педагогічної підтримки можуть входити мотиваційний, когнітивний, емоційний компоненти. Однак важливо уточнити особливості розуміння готовності майбутнього педагога до реалізації того чи іншого напрямку в роботі з студентською молоддю, наголошуючи на навчання обдарованих здобувачів.

Розуміємо, що спектр досліджень, де розкриваються сутність готовності майбутнього викладача до здійснення тих чи інших функцій чи аспектів професійної діяльності, може бути продовжений, причому значно. Тому є основа звуження кола питань, що стосуються готовності майбутнього педагога до рамок роботи з обдарованою студентською молоддю.

Так, наприклад, О. Мороз, досліджуючи питання формування готовності майбутнього педагога безпосередньо до роботи з обдарованим студентством профільних спеціальностей, розглядає таку готовність як інтегративну професійно-особисту освіту, яка містить потребу в роботі з обдарованими студентами, а також наявність теоретичних знань про сутність та специфіку обдарованості особистості [5].

Даний аналіз поняття готовності та її структурних компонентів у галузі підготовки майбутніх педагогів

до роботи в тому чи іншому напрямі зі здобувачами та безпосередньо у роботі з обдарованими студентами дозволяє виявити як загальні компоненти, що становлять готовність, так і особистісні, що стосуються безпосередньо формування готовності вчителя до роботи з обдарованими студентами. Загалом варто відзначити, що готовність включає, як правило, когнітивний компонент, діяльнісний і мотиваційний. Це деякі загальні структури, які входять у готовність працювати зі студентством загалом. Якщо з особливостей роботи з обдарованими студентською молоддю, можна назвати наявність емоційного і особистісного компонента у структурі готовності майбутнього викладача.

Дані міркування дозволяють визначити сутність поняття «готовність майбутнього педагога до здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованих здобувачів» і, як наслідок, виділити потім її компоненти.

На нашу думку, зміст цього поняття неодмінно слід пов'язати зі знанням психології обдарованої особистості в цілому, особистісних особливостей інтелектуально обдарованих студентів та вікових особливостей інтелектуально обдарованих студентів зокрема (ресурсних можливостей та негативних особистісних проявів, провідної діяльності та ін.). Тут також неодмінно мають прозвучати знання майбутнім викладачем критеріїв виділення інтелектуально обдарованості в ранній юності та вміння діагностувати інтелектуальну обдарованість у студентської молоді. Також можна з упевненістю стверджувати, що готовність майбутнього викладача до роботи з інтелектуально обдарованою студентською молоддю становить не лише дане знання саме по собі, а й уміння взаємодіяти з інтелектуально обдарованими студентами у формі мотивуючого, коригувального та розвиваючого напрямку діяльності. Причому майбутній педагог повинен уміти мотивувати студентів на ефективне освоєння різних навчальних предметів, а не лише тих, у яких учень найбільш успішний. Також мотивувати студентську молодь з інтелектуальною обдарованістю необхідно на участь у різних заходах, які можуть виявити особистісні досягнення інтелектуально обдарованого здобувача (олімпіади, конкурси, конференції, змагання) у певній матеріальній формі (грамоти, дипломи, нагороди), або дати якийсь корисний досвід участі у випробуваннях, що формують стресостійкість особистості. Не зважаючи на все інше, майбутній педагог сам має бути мотивований працювати з інтелектуально обдарованою студентською молоддю. Причому він має бути орієнтований на роботу саме в аспекті педагогічної підтримки, що включає знання основ здійснення (уміння виявити актуальну проблему студента та вчити його самостійно її долати, саморозвиватися, самовдосконалюватись).

Вище зазначалося, що реалізація технології педагогічної підтримки передбачає сформованість та певних особистісних якостей педагога як фасилітатора (емпатійність, терпимість, уміння конструктивно взаємодіяти, самоаналіз, самоконтроль). Також важливо не лише мати всі вище перелічені знання, а й ефективно їх реалізувати у безпосередній діяльності, здійснюючи педагогічну підтримку інтелектуально обдарованого студента. Сама підтримка передбачає певну дію чи емоційне, чи комунікативне.

Все вище сказане дозволяє сформулювати визначення готовності майбутнього викладача до роботи з інтелектуально обдарованою студентською молоддю, під яким ми розуміємо інтегральну особистісно-професійну освіту, що включає положення на виявлення та розвиток інтелектуально обдарованості у здобувачів, корекцію поведінкових проблем студентської молоді з орієнтацією їх на самостійний пошук вирішення життєвих суперечностей та грамотний професійний вибір.

Дане поняття відображає складний комплексний характер цього виду діяльності педагога (поняття «інтегральне освіту» на початку формулювання визначення), відзначено вплив особистісних особливостей і важливість професійних умінь педагога (фраза «особистісно-професійна освіта»). Також вказується важливість мотивації самого педагога до такої діяльності (словосполучення «позитивна установка»), виражені пріоритетні напрямки роботи з інтелектуально обдарованою студентською молоддю (фраза «виявлення та розвиток інтелектуально обдарованості у здобувачів»).

Превентивний аналіз змісту діяльності педагога в роботі з інтелектуально обдарованою студентською молоддю, вивчення формулювань поняття «готовність майбутнього педагога» до різних видів діяльності в роботі зі здобувачами, уточнення суті педагогічної підтримки та її специфіки в роботі з інтелектуально обдарованими студентами дозволили не лише сформулювати визначення готовності, а й виділити її структурні компоненти.

Ці компоненти реалізуються на двох рівнях: особистісному та професійному. Причому ці компоненти адресно включені у провідні фактори готовності вчителя – це безпосередньо педагогічна підтримка та інтелектуальна обдарованість студентів.

Базовим компонентом особистісної готовності майбутнього педагога до здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованих студентів є мотиваційний компонент, який вважаємо за необхідне розширити до мотиваційно-ціннісного компонента. До нього включається позитивна установка на здійснення педагогічної підтримки, спрямованість на роботу з інтелектуальною

обдарованими здобувачами, інтерес до виявлення та розвитку інтелектуальної обдарованості, усвідомлення сенсу даної діяльності та надання їй позитивного емоційно забарвленого характеру, визнання цінності роботи з обдарованою студентською молоддю так і власне професійному та особистісному плані. Таким чином, в основі цієї діяльності лежить її мотивація та цінність.

Крім мотиваційного, важливим є й емоційний компонент. Раніше ми зазначали, що педагогічну підтримку має здійснювати педагог, який реалізує гуманістичний принцип в освіті, педагог, який може співчувати та співпереживати здобувачеві, який зможе контролювати свої емоції, регулювати свій емоційний стан при взаємодії з «проблемним» здобувачем. Водночас він має бути наполегливим та цілеспрямованим, активним і діяльним, терплячим та стриманим, усе це становить вольову сферу особистості. Тому доцільним вважаємо виділення емоційно-вольового компонента готовності майбутнього педагога, який реалізує педагогічну підтримку старшокласників з інтелектуальною обдарованістю.

Крім особистісних якостей, педагог має бути професіоналом у своїй діяльності. Тому на професійному рівні, що становить готовність майбутнього викладача до здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованих студентів, вважаємо за необхідне виділити когнітивний та діяльнісний компоненти. До когнітивного компонента ми включаємо знання в галузі інтелектуальної обдарованості, вікової психології, психолого-педагогічної діагностики інтелектуальної обдарованості, механізмів педагогічної підтримки старшокласників, які виявляють ознаки інтелектуальної обдарованості.

Діяльнісний компонент містить вміння ефективно реалізувати свої професійні знання та особистісні особливості у процесі здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованих студентів. Це – вміння вибудувати ефективну комунікацію зі здобувачем, вміння організувати систему мотиваційних заходів, спрямованих на подальший розвиток інтелектуальної обдарованості, здатність сприяти у вирішенні актуальних проблем студента, підтримувати у професійному самовизначенні здобувача з інтелектуальною обдарованістю. Базовим тут є вміння виділити категорію інтелектуально обдарованою студентською молоддю та реалізувати тактики педагогічної підтримки: захисту, допомоги, сприяння та взаємодії.

Зазначимо, що ці компоненти тісно взаємопов'язані один з одним і розглядаються в нерозривній єдності, утворюючи особистісний

та професійний рівні готовності майбутнього педагога до здійснення педагогічної підтримки здобувачів з інтелектуальною обдарованістю.

У зв'язку з цим сутність формування готовності майбутнього викладача до здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованої студентської молоді полягає у вдосконаленні мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового, когнітивного та діяльнісного компонентів, що становлять особистісний та професійний рівні даної інтегральної освіти.

Висновки. Таким чином, виділено сутність готовності майбутнього вчителя до здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованої студентської молоді, представлені компоненти готовності, що відображаються на особистісному та професійному рівнях і є єдністю мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового, когнітивного та діяльнісного аспектів. Вважаємо за необхідне надалі проаналізувати можливості професійної підготовки у закладі вищої освіти у формуванні готовності майбутнього вчителя до здійснення педагогічної підтримки інтелектуально обдарованої студентської молоді.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти. Тернопіль, 2010. 43 с.
2. Антонова О. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини як реалізація особистісно орієнтованого підходу: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2012. С. 316–345.
3. Бабійчук Т. Формування української ментальності у студентів педагогічного коледжу як результат екзистенційно-діалогічної парадигми (на матеріалі позакласної роботи з літератури). Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. праць. 2011. Вип. 10. С. 445–454.
4. Любовецька І. Психологічна організація взаємин учителів із обдарованими учнями. Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ., 2006. 24 с.
5. Мороз О. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки : навч. посібник. К.: НПУ, 2006. 208 с.
6. Петрович О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів-філологів до організації позакласної роботи з обдарованими учнями. Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. Вип. 6 (78). Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 230–235.
7. Янкович І. Проблеми підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Польщі до виховної роботи з учнями. Молодь і ринок. 2014. № 8(115). С. 140–143.